

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДДІВ

У статті проаналізовано специфіку соціального забезпечення суддів. Досліджено зміст даної правової категорії. З'ясовано аспекти сутності соціального забезпечення суддів.

Ключові слова: соціальне забезпечення, судді, правосуддя, соціальне законодавство.

In the article the specifics of social security of judges are analyzed. The content of this legal category is studied. Aspects of the essence of judges' social security have been clarified.

Key words: social security, judges, justice, social legislation.

Визначення чіткого бачення сутності соціальної захищеності суддів в Україні дозволить удосконалити теоретичну базу, яка стосується основ забезпечення соціальними гарантіями у системі судочинства, визначити основні проблемні питання досліджуваного явища та вектори подальшої нормотворчої діяльності. Опрацювання актуальних джерел, що визначають сутність та шляхи соціального захисту служителів Феміди, сприятиме забезпеченню прав, свобод і інтересів представників судової гілки влади та продемонструє сучасні тенденції розвитку інституту соціального забезпечення в діяльності суддів в Україні.

Наукове дослідження соціального забезпечення суддів здійснювалося багатьма вченими, зокрема, Д.М. Притикою, Т.В. Галайденко, Р.В. Куйбідою, В.Л. Федоренком, Б.Є. Желіком, Л.В. Скоморохи, В.В. Городовенком, І.О. Гуменюком, М.М. Куциною, М.Д. Савенком та багатьма іншими. Разом із тим, сучасні аспекти соціального забезпечення є недостатньо дослідженими.

Безумовно, основи соціальної захищеності є багатокомпонентною, складною категорією, яка повинна охоплювати питання праці та відпочинку служителів Феміди, соціальне страхування, пенсійне забезпечення, захищеність суддів та членів їх сімей, соціальну допомогу. З огляду на це, розгляд поняття «соціальне забезпечення» повинно доповнюватися розглядом ознак, сутнісних характеристик та елементів механізму соціального забезпечення.

На сьогодні основи соціального забезпечення суддів найбільш чітко прослідковуються у Законі України «Про судоустрій і статус суддів»[1].

У своєму рішенні від 1 березня 2019 року Рада суддів України вказує, що система правового захисту суддів, соціального захисту і побутового забезпечення суддів та їхніх сімей встановлена Законом України "Про судоустрій і статус суддів" відповідно до вимог міжнародних актів і має на меті забезпечити стабільність досягнутого рівня гарантій незалежності суддів, що у свою чергу сприяє здійсненню правосуддя і є гарантією поваги до гідності людини, її прав та основоположних свобод [2].

Констатуємо, що основні привілеї та соціальні гарантії суддів містяться у профільному Законі і мають фундаментальне значення у процесі утвердження єдиних засад судочинства та сталого розвитку правосуддя в Україні.

Виходячи з наведених визначень та тлумачень поняття «соціальне забезпечення», на сьогодні не існує однозначного розуміння змістовного наповнення вказаної категорії, оскільки у контексті забезпечення суддів її можливо розглядати у вузькому та широкому змісті.

Вузьке бачення соціальної захищеності суддів найбільш точно висловлено у Європейській Хартії про статус суддів, яка розкриває це поняття завдяки 2 відокремленим ознакам:

1) гарантуванню захисту від соціальних ризиків, пов'язаних з хворобою, материнством, інвалідністю, похилим віком та смертю.

2) отриманню суддями, які досягли пенсійного віку та працювали на посаді судді, пенсійної допомоги у розмірі, що повинен бути наближеним до рівня заробітної плати [3].

Вузьке бачення поняття соціальної захищеності суддів пов'язане з наступними ознаками.

1. Соціальне страхування суддів.

Безумовно, важливим питанням забезпечення діяльності суддів у соціальній сфері є соціальне страхування, що дозволяє захистити суддів від непередбачуваних життєвих обставин.

Так, ст. 141 Закону передбачено здійснення обов'язкового державного страхування життя і здоров'я суддів. Страхування здійснюється відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування" [4] за рахунок коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України [4].

Отже, у питанні соціального страхування суддів чітко зрозуміло, на підставі чого та за рахунок якого фонду відбувається страхування. Існування інституту страхування життя та здоров'я суддів має на меті відновлення здоров'я у випадку нещасного випадку, аварії чи хвороби та дозволяє суддям уникнути фінансових труднощів, підтримати благополуччя сім'ї, отримати належний захист, якщо настануть життєві труднощі.

Надання необхідної матеріальної підтримки відбувається з дотриманням положень Законів України (зокрема, Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування" та «Про судоустрій і статус суддів»). Так, суддям надається допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною), допомога по вагітності, допомога при похованнях тощо на загальних підставах.

Так, отримання необхідної допомоги суддями відбувається у визначеному законом порядку на підставі отриманого листка непрацездатності, документу, що підтверджують факт смерті та інших документів (щодо пільг тощо), що мають значення для призначення допомоги.

Примітно, що поховання та увічнення пам'яті суддів, у тому числі суддів у відставці, здійснюється у межах видатків, передбачених для судів у державному бюджеті на відповідний рік [4].

Законодавство України не передбачає застосування особливої процедури соціального страхування суддів, застосовуючи загальний механізм, який використовується для більшості категорій громадян. Однак, сума видатків на розвиток судочинства в Україні, соціальну захищеність суддів є вищою. Джерела формування фонду соціального страхування відповідають соціальному законодавству та є регламентованими.

З огляду на це, соціальне забезпечення суддів у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, здійснюється за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом [5].

Застосування вказаних положень свідчить про те, що забезпечення у випадку настання більшості соціальних ризиків покривається відповідно до вимог чинного законодавства, не надаючи особливих привілеїв працівникам судових органів.

При настанні складних життєвих обставин суддям (або членам його родини) надається страхова виплата, яка встановлюється відповідно до ступеня втрати професійної працездатності та середньомісячного заробітку, що потерпілий мав до ушкодження здоров'я [4].

Відмітимо, що за рахунок високого розміру суддівської винагороди та соціальних внесків суддя отримує необхідне матеріальне забезпечення, розмір якого дозволяє відновити здоров'я та надати необхідну підтримку у різних життєвих обставинах.

2. Специфічне пенсійне забезпечення.

Безумовно, високий ступінь пенсійного забезпечення, соціальної захищеності суддів у відставці є вагомою характеристикою сучасної системи соціальної захищеності вказаної категорії публічних службовців.

За результатами сумлінної та високопрофесійної трудової діяльності після досягнення пенсійного віку суддям гарантується (ст.142-144 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»):

1. Отримання пенсії на загальних підставах або довічного утримання у розмірі 50 відсотків суддівської винагороди судді, який працює на відповідній посаді.

2. Надання вихідної допомоги, яка виплачується судді у разі виходу у відставку в розмірі 3 місячних суддівських винагород за останньою посадою [1].

Зі змісту вказаної статті випливає, що можливість отримувати пенсію (грошове забезпечення) у судді виникає або з моменту досягнення пенсійного віку, або з моменту виходу у відставку, що значною мірою покращує можливість задоволення власних інтересів. Грошове забезпечення, яке надається суддям у відставці, по суті є пенсією, розмір якої дозволяє у повному обсязі задовільнити потреби службовців та членів їх сімей.

Відзначимо, що забезпечення суддів з як на етапі здійснення ними своїх повноважень так і у відставці, адже результат їх діяльності пов'язаний із забезпечення стабільності правової системи у цілому.

Думка Конституційного суду України у рішенні від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013 вказує на те, що статус судді та його елементи, зокрема матеріальне забезпечення судді після припинення його повноважень, є не особистим привілеєм, а засобом забезпечення незалежності працюючих суддів і надається для гарантування верховенства права та в інтересах осіб, які звертаються до суду та очікують неупередженого правосуддя [6].

Таким чином, соціальне забезпечення суддів зумовлено конституційно-правовим статусом судді і здійснюється в рамках чинних конституційних гарантій незалежності суддів. Суддя наділений гарантією отримання достойної пенсії, яка відповідає його статусу та дозволяє забезпечити найважливіші соціальні потреби.

Важливу думку, яка розкриває сутність змісту соціального забезпечення суддів, висловлено у підпункті 6.2 пункту 6 мотивувальної частини вищевказаного рішення Конституційного суду України, що забезпечення суддів залежить від умов, пов'язаних зі статусом судді та його професійною діяльністю щодо здійснення правосуддя, і не може залежати від інших умов, у тому числі соціального забезпечення, яке призначається і виплачується на загальних засадах та передбачене іншими, крім Закону N 2453, законами України [6].

Зі змісту вказаного рішення слідує, що соціальне забезпечення суддів обумовлюється професійною діяльністю судді, а тому включає гарантії щодо отримання довічного грошового утримання та інших виплат, що застосовується поряд з іншими нормами законодавства, які регламентують діяльність суду.

Встановлення додаткових гарантій незалежності представників судової влади підтверджується наявністю довічного утримання, яке на думку Ради суддів України є особливою формою соціального забезпечення суддів, зміст якої полягає у гарантованій державою щомісячній, звільненій від сплати податків грошовій виплаті, що слугує забезпеченню належного матеріального утримання.

Таким чином, провідні фахівці відзначають важливість значного обсягу матеріального забезпечення (суддівської винагороди, довічного утримання) у контексті організації матеріального та соціального забезпечення суддівського корпусу.

Широке бачення соціального забезпечення не може обмежуватися виключно забезпеченням у випадку настання соціальних ризиків та наданням пенсійного забезпечення, оскільки включає матеріальне забезпечення, соціальне обслуговування, надання службового житла та передбачає застосування багатьох інших положень соціального законодавства.

Таке бачення підтверджується, зокрема, рішенням РСУ від 02.12.2016 від 02.12.2016 "Щодо змін до ЗУ (про скасування пільг на забезпечення житлом суддів та державних службовців)", дослідженнями В.М. Сивака («Гарантії забезпечення реалізації правового статусу голови

суду»)[7], Б.Є. Желіка («Належне матеріальне та соціальне забезпечення суддів як гарантія їх незалежності і недоторканності в контексті аналізу Закону України «Про судоустрій і статус суддів»[8]), М.А. Дідиченка («Стан соціального забезпечення суддів в умовах проведення судової реформи»)[9].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення :19.02.2020)
2. Щодо соціального забезпечення суддів у відставці: рішення РСУ № 12 від 01.03.2019 URL: <http://rsu.gov.ua/ua/documents?id=93&page=12&per-page=8> (дата звернення :19.02.2020)
3. Європейська хартія про закон "Про статус суддів" URL: <https://court.gov.ua/userfiles/05.pdf> (дата звернення :19.01.2020)
4. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 18.01.2001 № 2240-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1105-14> (дата звернення :19.01.2020)
5. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998 № 16/98-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/16/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення :19.01.2020)
6. Рішення Конституційного суду України від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 2, абзацу другого пункту 2 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“, статті 138 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ (справа щодо змін умов виплати пенсій і щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v003p710-13> (дата звернення :19.01.2020)
7. Сивак В. М. Гарантії забезпечення реалізації правового статусу голови суду. Європейські перспективи. 2017. Вип. 3. С. 71-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2017_3_14 (дата звернення :19.01.2020)
8. Желік Б.Є. Належне матеріальне та соціальне забезпечення суддів як гарантія їх незалежності і недоторканності в контексті аналізу Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Вісник Вищої ради юстиції. 2016. № 4.С. 98-104. URL: http://vru.gov.ua/content/article/visnik04_08.pdf (дата звернення: 19.01.2020)
9. Дідиченко М. А. Стан соціального забезпечення суддів в умовах проведення судової реформи, Форум права. 2012. № 2. С. 183-187. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_2_31 (дата звернення: 22.01.2020)

УДК 349.2

Кривенко Д.Є.,

*аспірант кафедри трудового права та права соціального
забезпечення юридичного факультету КНУ імені Тараса
Шевченка*

ПРОБЛЕМИ МЕДІАЦІЇ ЯК СПОСОБУ ВИРІШЕННЯ ТРУДОВИХ СПОРІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

*У статті проаналізовано сучасний стан медіації як способу вирішення трудових спорів.
Визначено перелік проблем вказаної тематики. Сформульовано шляхи їх вирішення.*